

Neoliberalizm w polityce zagranicznej Japonii
studium przypadku współpracy
z Organizacją Narodów Zjednoczonych

MARCIN SOCHA

Od początku lat 90. XX wieku wśród założeń japońskiej polityki zagranicznej coraz więcej uwagi poświęcano znaczeniu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zdaniem niektórych badaczy aktywna polityka Japonii w tym zakresie reprezentuje neoliberalny i pacyfistyczny wymiar japońskiej tożsamości międzynarodowej. Niniejszy artykuł jest próbą dokonania analizy najważniejszych obszarów japońskiej aktywności wewnątrz ONZ oraz zestawienie ich ze zmieniającymi się założeniami japońskiej polityki zagranicznej po zakończeniu „zimnej wojny”. Autor spróbuje udzielić odpowiedzi na pytanie o to jak dalece polityka wewnątrz ONZ jest spójna ze zmianami kierunku japońskiej strategii zagranicznej.

Japońska tożsamość międzynarodowa w okresie zimnej wojny

Główne szkoły myśli politycznej są stanie przedstawić tylko częściową charakterystykę japońskiej tożsamości międzynarodowej. Zakaz posiadania sił zbrojnych oraz wyrzeczenie się prawa do prowadzenia wojny zawarte w japońskiej konstytucji doprowadziło do upowszechnienia terminu „anormalnego państwa”, który opisuje japońską politykę zagraniczną oraz strategię bezpieczeństwa od początku drugiej połowy XX wieku. W artykule Linusa Hagströma, rozwijającym koncepcję Japonii jako „anormalnego państwa” możemy przeczytać, że różne konstrukcje tożsamości międzynarodowej najczęściej „korelują z obszarami przewidywalnego zachowania państwa”. Japonia, którą od innych państw odróżnia jej daleko idący pacyfizm, zawarty w konstytucji oraz rozpowszechniony wśród części klasy politycznej i społeczeństwa, ma skłonność do prezentowania odmiennych zachowań w polityce międzynarodowej¹.

Czy rzeczywiście można nazwać Japonię państwem pacyfistycznym? Glenn Hook twierdził, że wkrótce po zakończeniu II wojny światowej Japonia wkroczyła na drogę odbudowy własnego systemu obrony poprzez zwiększanie zdolności Sił Samoobrony oraz reinterpretacji japońskiej konstytucji². Różnica opinii na temat kierunku, w którym powinna podążać polityka zagraniczna była również

Socha widoczna w podziale japońskiej klasy politycznej. Dążenia pacyfistyczne oraz liberalna wizja polityki zagranicznej były reprezentowane przez Japońską Partię Socjalistyczną, oraz Partię Komunistyczną. W samej Partii Liberalno-Demokratycznej, która od lat 50. XX wieku zdominowała japońską scenę polityczną, można zaobserwować silny podział dotyczący kształtu strategii międzynarodowej. Pomimo tego, że PLD można zaklasyfikować jako partię konserwatywną z dążeniami prawicowymi, przez długi czas po zakończeniu amerykańskiej okupacji nie udało się wprowadzić zmian w japońskiej konstytucji. W obliczu zmieniającej się sytuacji w regionie Azji i Pacyfiku w drugiej połowie XX. wieku, Japonia nie brała udziału w konfliktach zbrojnych w Korei i Wietnamie ani też nie wysyłała Sił Samoobrony do udziału w misjach zagranicznych. W manifestach PLD pojawiały się opinie dotyczące konieczności przywrócenia „normalnego stanu” w polityce bezpieczeństwa, lecz na skutek oporu ze strony frakcji centrowych i liberalnych nie udało się tego zrobić w ciągu ponad 50. lat sprawowania władzy. Zdaniem badaczy reprezentujących myśl liberalną stanowi to dowód na to, że Japonia prezentowała nowy rodzaj polityki międzynarodowej. Przedstawiciele szkoły realistycznej próbowali uzasadnić, że brak aktywności międzynarodowej w okresie „zimnej wojny” oraz poleganie na sojuszu militarnym ze Stanami Zjednoczonymi wynikało z uwarunkowań gospodarczych, a nie z pacyfistycznego nastawienia japońskiej klasy politycznej³.

Zdaniem Yoshihide Soeyi z uniwersytetu Keio, japońska scena polityczna została po-dzielona na dwa obozy pod względem interpretacji przyszłej tożsamości międzynarodowej oraz kierunku polityki zagranicznej. Obóz lewicowy zaciekle bronił japońskiej konstytucji i odpierał naciski zmierzające do zwiększenia odpowiedzialności w sojuszu strategicznym z władzami w Waszyngtonie. Obóz prawicowy nieustannie dążył do podważenia artykułu 9. oraz utworzenia niezależnej polityki zagranicznej⁴. Pomimo tego, że obóz konserwatywny stopniowo zyskiwał przewagę nad obozem lewicowym ograniczenia strukturalne i napięcie międzynarodowe sprawiły, że Japonia nie mogła myśleć o rozwijaniu strategii bezpieczeństwa i obrony bez udziału Stanów Zjednoczonych. Dlatego też głosy zmierzające do „normalizacji” japońskiej tożsamości międzynarodowej poprzez odrzucenie artykułu 9. nie zostały zawarte w strategii międzynarodowej⁵. Do końca lat 80. XX wieku bardzo trudno było wyrazić założenia japońskiej polityki zagranicznej oraz elementy tożsamości międzynarodowej przez przedstawicieli szkoły liberalnej, realistycznej czy konstruktywistycznej. Trudno jest również odpowiedzieć na pytanie dotyczące roli Japonii w społeczności międzynarodowej.

146 W tym okresie można było zaobserwować objawy wycofania ze

współpracy międzynarodowej oraz przypadki niezależnego forsowania własnej linii politycznej. Od początku lat 90. XX wieku w japońskiej polityce zagranicznej pojawił się zwrot w kierunku nawiązania ściślejszej współpracy z globalnymi instytucjami międzynarodowymi.

*Neoliberalizm
w japońskiej
polityce...*

*Ochrona uniwersalnych wartości priorytetowym kierunkiem
w japońskiej polityce zagranicznej*

Na początku lat 90. XX wieku Japonia stanęła przed koniecznością zbudowania nowego wizerunku międzynarodowego, do pewnego stopnia niezależnego od polityki Stanów Zjednoczonych. Było to związane z zakończeniem rywalizacji zimnowojennej oraz stopniowym wycofywaniem się Waszyngtonu z regionu Azji i Pacyfiku na rzecz silniejszego zaangażowania na Bliskim Wschodzie. Po wybuchu wojny w Zatoce Perskiej w roku 1990 Stany Zjednoczone zaczęły naciskać na Tokio w sprawie silniejszego zaangażowania w operacje pokojowe w skali globalnej⁶. Japoński rząd nie zdołał jednak przegłosować ustawy pozwalającej na udział Sił Samoobrony w zagranicznych misjach pokojowych, co doprowadziło do zdecydowanej krytyki ze strony sojusznika. Władze PLD rozpoczęły poszukiwania nowego uzasadnienia dla kontynuacji sojuszu z Waszyngtonem oraz roli, jaką Japonia mogłaby w nim odgrywać. Odpowiedzią miał być kierunek polityki zagranicznej nastawiony na ochronę uniwersalnych wartości w skali globalnej⁷. Rozpoczęto kreowanie nowego wizerunku międzynarodowego Japonii, jako państwa, które przyczynia się do rozwiązywania problemów w skali globalnej. Na początku XXI wieku w oficjalnych założeniach polityki zagranicznej zdefiniowano nowe obszary aktywności dyplomatycznej, wśród których pojawiły się:

- (a) sojusz strategiczny ze Stanami Zjednoczonymi;
- (b) sposoby walki z terroryzmem i przestępczością zorganizowaną;
- (c) bezpieczeństwo regionalne;
- (d) Organizacja Narodów Zjednoczonych;
- (e) ochrona pokoju;
- (f) kontrola zbrojeń;
- (g) ochrona praw człowieka;
- (h) przestrzeganie prawa w społeczności międzynarodowej;
- (i) rozwijanie współpracy międzynarodowej⁸.

Jednym z priorytetów japońskiej dyplomacji zgodnie z nową polityką ochrony wartości miało być zwiększenie aktywności międzynarodowej w takich obszarach jak: ochrona pokoju, promowanie demokracji, rozbrownienie, ochrona praw człowieka oraz rozwój

Socha międzynarodowych instytucji. Zdaniem neoliberalistów japońska polityka zagraniczna zmieniła nacisk z ochrony pacyfistycznego wizerunku Japonii na promowanie coraz większego udziału i kontrybucji w działaniach społeczności międzynarodowej⁹. Najważniejszym forum promowania nowego kierunku polityki zagranicznej miała być Organizacja Narodów Zjednoczonych. Od początku lat 90. XX wieku Japonia stopniowo zwiększała swoją aktywność w strukturach ONZ. Wraz ze wzrostem liczby inicjatyw i inwestycji przeznaczonych na wspieranie celów ONZ wzrastały również ambicje Tokio do odgrywania coraz istotniejszej roli we władzach organizacji. Wyrazem wzrostu ambicji są działania zmierzające do uzyskania stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ oraz wspieranie kierunków polityki zagranicznej zbieżnych z celami organizacji. W kolejnych podrozdziałach zostanie przedstawiona ewolucja japońskiego podejścia do partycypacji w działaniach ONZ na przykładzie głównych obszarów aktywności Japonii od początku lat 90. XX wieku.

Udział Japonii w operacjach pokojowych ONZ

Jednym z kluczowych obszarów wzrostu aktywności japońskiej dyplomacji wewnątrz Organizacji Narodów Zjednoczonych była zmiana polityki związanej z uczestnictwem w misjach pokojowych. Pomimo nacisków ze strony Stanów Zjednoczonych na użycie Sił Samoobrony podczas wojny w Zatoce Perskiej nie udało się uzyskać poparcia japońskiego parlamentu dla tej inicjatywy. W obliczu groźby osłabienia sojuszu strategicznego z Waszyngtonem w roku 1991 japoński rząd przekazał 13 miliardów USD na potrzeby ONZ oraz wysłał jednostki saperów, które wzięły udział w operacji rozminowania Zatoki Perskiej¹⁰. Pomimo tego nie udało się uniknąć kolejnej fali krytyki ze strony władz w Waszyngtonie oraz innych państw sojuszników. Japońskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych przygotowało nową ustawę, która zezwalała na udział Sił Samoobrony w operacjach pokojowych ONZ. W roku 1992 japoński parlament przegłosował Ustawę o Pokojowej Współpracy Międzynarodowej. Na mocy nowej legislacji w latach 90. XX wieku Japonia wysłała jednostki pokojowe oraz wsparcie techniczne do Kambodży, Mozambiku, Angoli, Namibii, Rwandy, na Wzgórza Golan do Bośni i Hercegowiny oraz do Timoru Wschodniego¹¹. Zdaniem przedstawicieli nurtu neoliberalnego uczestnictwo w misjach pokojowych ONZ od początku lat 90. XX wieku jest przykładem zmiany kierunku polityki międzynarodowej, która miała opierać się na zwiększeniu aktywności japońskiej dyplomacji w skali globalnej. Głównymi narzędziami budowy nowego wizerunku miało być promowanie wielostronnej współpracy w zakresie

budowy pokoju i bezpieczeństwa oraz potwierdzenie uczestnictwa japońskich jednostek w misjach stabilizacyjnych z ramienia ONZ¹². Richard Finn w artykule opisującym ewolucję japońskiej strategii międzynarodowej w pierwszej połowie lat 90. XX wieku doszedł do wniosku, że uczestnictwo w Organizacji Narodów Zjednoczonych stało się „centralnym punktem” japońskich działań zmierzających do zwiększenia rozpoznawalności i uznania na arenie międzynarodowej¹³. Działalność wewnątrz ONZ stało się głównym forum promowania japońskiego wizerunku w skali globalnej.

Daisuke Akimoto w artykule analizującym teoretyczny wymiar japońskiej polityki bezpieczeństwa idzie o krok dalej w ocenie znaczenia ONZ dla budowy japońskiego wizerunku. Jego zdaniem partycypacja w misjach pokojowych ONZ stała się jednym z wymiarów japońskiej tożsamości międzynarodowej. Pomimo prób utworzenia spójnego wizerunku międzynarodowego, które można zaobserwować od początku lat 90. XX wieku, nadal żadna ze szkół teoretycznych nie jest w stanie scharakteryzować japońskiej polityki zagranicznej. Autor przedstawia cztery modele japońskiej tożsamości związanej z polityką bezpieczeństwa z perspektywy odmiennych nurtów teorii stosunków międzynarodowych.

Z perspektywy neoliberalizmu głównym wymiarem japońskiej polityki bezpieczeństwa jest uczestnictwo w misjach pokojowych ONZ w latach 90. XX wieku oraz misjach następujących po interwencji w Iraku i Afganistanie. Dążenie do zwiększenia „kontrybucji międzynarodowej” było głównym czynnikiem, który doprowadził do rewizji roli japońskich Sił Samoobrony. Akimoto przytacza opinie badaczy, którzy twierdzą, że aktywność Japonii w ramach ONZ jest oparta na liberalnej teorii stosunków międzynarodowych. W opracowaniach pojawia się termin „japoński liberalizm” lub „pragmatyczny liberalizm”. Udział w misjach pokojowych jest motywowany nie tylko interesem narodowym, lecz również dbaniem o korzyści społeczności międzynarodowej i altruizmem w relacjach zewnętrznych¹⁴. Autor zwraca również uwagę na fakt, że podstawą programową neoliberalnej polityki koncentrującej się wokół ONZ są podobieństwa pomiędzy preambułą Karty Narodów Zjednoczonych a zapisami w Konstytucji Japonii. Oba dokumenty podkreślają znaczenie: podstawowych praw człowieka, pojęcia godności ludzkiej, dążenia do polepszenia warunków życia w wolnym świecie, budowy społeczeństwa wolnego od strachu, tyranii, nietolerancji. W obu dokumentach znalazły się zapisy dotyczące konstrukcji pokoju międzynarodowego oparte go na poszanowaniu praw człowieka oraz prawie do życia w pokoju. Zarówno Konstytucja Japonii, jak i Preambuła Karty NZ rozwijają koncepcję „bezpieczeństwa człowieka” która jest zgodna z koncepcją neoliberalnego pacyfizmu¹⁵.

Socha TABELA I: Cztery modele japońskiej tożsamości w polityce bezpieczeństwa

<p>Państwo pacyfistyczne Nurt: Klasyczny liberalizm Artykuł 9 Konstytucji z 1947 r. Wyrzeczenie się wojny Kultura antymilitaryzmu Neutralność bez zbrojeń (nieosiągnięta)</p>	<p>Rozjemca ONZ Nurt: Neoliberalizm Preambuła Konstytucji z 1947 r. Prawo do życia w pokoju Współpraca międzynarodowa Ustawa o Pokojowej Współpracy Międzynarodowej z 1992 r.</p>
<p>Normalne państwo Nurt: Klasyczny realizm Chęć posiadania siły Prawo o Siłach Samoobrony z 1954 r. Normalizacja militarna Prawo do samoobrony (w trakcie rewizji)</p>	<p>Sojusznik Stanów Zjednoczonych Nurt: Neorealizm Równowaga sił Traktat Strategiczny z USA z 1951 r. Prawo do Kolektywnej Samoobrony (jeszcze nie użyte w praktyce)</p>

ŹRÓDŁO: D. Akimoto, *A Theoretical Analysis of Japan's Changing Security Identity*, *Electronic Journal of Contemporary Japanese Studies*, Vol. 13, Issue 1, 24 May 2013, artykuł online: <http://www.japanesestudies.org.uk/ejcs/vol13/iss1/akimoto.html> [dostęp: 12.03.2016].

Neoliberalizm nie jest w stanie wytłumaczyć jednak wykorzystania japońskich jednostek poza jurysdykcją ONZ. Wojna z terroryzmem na początku XXI wieku stała się pretekstem do ponownego zwiększenia uprawnień Sił Samoobrony. Głosy prawicowe wewnątrz PLD wyszły z inicjatywą wykorzystania wojska w celu wsparcia sojuszników. Po zamachach terrorystycznych w roku 2001 japońskie wsparcie zostało wysłane do Iraku i Afganistanu. W latach 2002 i 2004 na mocy specjalnych ustaw zaczęto rozważać możliwość użycia japońskich jednostek poza granicami kraju w przypadku ataku zbrojnego z zewnątrz. W japońskiej strategii bezpieczeństwa pojawiła się koncepcja „ochrony kolektywnej”, która zakłada wysłanie japońskich Sił Samoobrony poza granice państwa w przypadku zagrożenia któregoś z sojuszników¹⁶. Udział Japonii w amerykańskiej wojnie z Terrorem był podważeniem zakazu interwencji zbrojnej, która nie jest usankcjonowana przez ONZ. Wysłanie japońskich jednostek do Iraku i Afganistanu podważyło więc wizerunek Japonii jako rozjemcy Narodów Zjednoczonych.

Dążenie do uzyskania stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa

Jednym z najsilniejszych wyrazów zaangażowania Japonii w funkcjonowanie ONZ są dążenia do reformy Rady Bezpieczeństwa. Do tej pory jedyną reformę RB przeprowadzono w roku 1965¹⁷. Liczba niestałych członków Rady została zwiększona do 15 z uwagi na przystąpienie dużej liczby państw do ONZ. Wprowadzenie reformy RB wymaga akceptacji 2/3 Zgromadzenia Generalnego ONZ oraz

wszystkich stałych członków Rady¹⁸. Japonia rozpoczęła budowanie poparcia dla swojej kandydatury już w latach 70. XX wieku. Dążenia te uległy intensyfikacji w latach 80. XX wieku po tym, jak doszło do znacznego zwiększenia znaczenia gospodarczego Tokio na arenie międzynarodowej. W tym okresie japońscy ambasadorzy w ONZ wychodzili z założenia, że rozszerzenie RB jest tylko kwestią czasu a Japonia z uwagi na swoją pozycję międzynarodową (druga gospodarka świata) oraz kontrybucje finansowe dla organizacji jest naturalnym kandydatem na stałego członka Rady¹⁹. Reforma japońskich Sił Samoobrony oraz ich wykorzystanie w misjach pokojowych ONZ w pierwszej połowie lat 90. XX wieku jeszcze bardziej rozbudziły ambicje do odgrywania istotniejszej roli w organizacji. W roku 1996 japoński rząd zaproponował, że przyjmie na siebie większą odpowiedzialność finansową związaną z prowadzeniem misji pokojowych, jeśli Japonia uzyska stałe miejsce w RB²⁰.

Kulminacją japońskich starań związanych z reformą Rady Bezpieczeństwa było zaangażowanie w inicjatywę G4 na początku XXI wieku. W roku 2004 premier Jun'ichirō Koizumi podczas przemówienia przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ, wyraził chęć objęcia przez Japonię miejsca stałego członka w RB²¹. Celem inicjatywy G4 było rozszerzenie Rady o czterech stałych członków Brazylię, Indie, Japonię i Niemcy. Głównym uzasadnieniem inicjatywy była zmiana w układzie sił w skali globalnej, zgodnie z którym państwa posiadające silną pozycję międzynarodową powinny zyskać szersze kompetencje w strukturach ONZ. Cztery państwa wchodzące w skład inicjatywy G4 rozpoczęły kampanię zbierania poparcia politycznego dla reformy RB. Pomimo licznych deklaracji poparcia członków Zgromadzenia Ogólnego nie udało się uzbierać wystarczającej ilości głosów, które pozwoliłyby na akceptację wniosku przez dwie trzecie przedstawicieli²². Kolejną przeszkodą jest brak poparcia Stałych Członków RB z uwagi na obawy o zaburzenie równowagi wewnątrz organizacji. W przypadku Japonii, sytuacja jest szczególnie trudna, ponieważ Chiny otwarcie sprzeciwiają się pomysłowi jej stałego zasiadania w Radzie²³. Z uwagi na brak woli politycznej w trakcie rozmów doszło do zmiany koncepcji rozszerzenia RB. Nowi stali członkowie RB mieli być pozbawieni prawa weta, co poddało w wątpliwość sensowność całej reformy²⁴.

Pomimo niepowodzenia wcześniejszych inicjatyw kolejne japońskie rządy nie rezygnują z promowania reformy RB. W roku 2009 uruchomiono kolejną turę negocjacji międzyrządowych dotyczących kształtu ewentualnej reformy. Państwa wchodzące w skład G4 kontynuują współpracę mającą na celu zebranie wsparcia wśród członków Zgromadzenia Ogólnego²⁵. W roku 2011 premier z ramienia

Socha Partii Demokratycznej, Yoshihiko Noda podczas przemówienia przed Zgromadzeniem Ogólnym ponownie nawoływał do stałego włączenia Japonii do RB. Obecny przywódca rządzącej PLD Shinzō Abe również podejmuje szereg działań mających na celu uzyskanie poparcia dla reformy ONZ, próbując wykorzystać nową kadencję Japonii w Radzie Bezpieczeństwa²⁶. Zdaniem komentatorów szanse na wprowadzenie zmian w organach ONZ są jednak nikłe, a wypowiedzi japońskich dyplomatów nie wnoszą konkretnych propozycji i rozwiązań do dyskusji na ten temat²⁷.

Udział w finansowaniu działalności ONZ

Japońskie MSZ podaje wiele argumentów uzasadniających japońskie dążenia do uzyskania stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa. Obecny skład RB nie odzwierciedla układu sił w XXI wieku. Japonia, która znajduje się w czołówce państw pod względem możliwości oddziaływania gospodarczego powinna mieć prawo do wpływania na politykę wewnątrz NZ. Jednym z głównych argumentów wspierających japońską kandydaturę jest znaczny wkład Tokio w finansowaniu działalności organizacji. Poniższy wykres pokazuje udział Tokio w finansowaniu budżetu organizacji. Japoński wkład finansowy w 2000 roku przekraczał 20% całego budżetu i ustępował wielkością tylko Stanom Zjednoczonym.

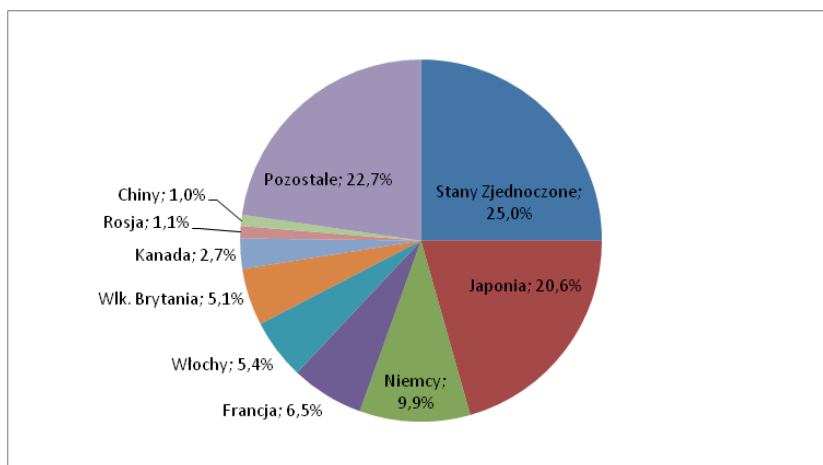
Niewspółmierny udział w finansowaniu budżetu ONZ był jednym z głównych argumentów zapewniających poparcie dla japońskiej kandydatury do RB. Pomimo tego, że nie udało się doprowadzić do reformy organów ONZ, o wysokim poparciu dla działań Japonii wewnątrz organizacji może świadczyć to, że w roku 2015 kraj ten został po raz jedenasty wybrany do grupy niestałych członków RB. Żadne państwo członkowskie nie pełniło tej funkcji tak wiele razy²⁸. Argument o zawyżonym zaangażowaniu finansowym Tokio w działalność ONZ traci na znaczeniu z uwagi na spadek wydatków w polityce zagranicznej. Japoński wkład do budżetu ONZ na lata 2016–2017 ma wynosić 9,68%, czyli o ponad połowę mniej niż w roku 2000²⁹.

Japońska pomoc rozwojowa oraz wyzwania globalne

Kolejnym elementem, który wyróżnia Japonię na tle innych członków ONZ, jest wielkość pomocy rozwojowej przekazywanej w ramach organizacji wyspecjalizowanych. Oficjalna Pomoc Rozwojowa ODA od roku 1954 jest jednym z najważniejszych narzędzi stosowanych przez rząd w Tokio w celu zabezpieczenia wpływów w skali globalnej i obrony strategicznych interesów³⁰. Większość japońskiej pomocy

RYSUNEK I: Podział wpływów do budżetu ONZ w roku 2000

ŹRÓDŁO: MOFA, http://www.mofa.go.jp/policy/q_a/faq5.html [dostęp: 12.02.2016].

rozwojowej jest przekazywana na podstawie dwustronnych umów o współpracy. ODA przez długi czas była jednym z głównych narzędzi oddziaływania na politykę konkretnych państw. W roku 1992, po opublikowaniu nowych wytycznych dotyczących pomocy zagranicznej, znacznie większa część japońskiego wsparcia jest rozdysponowana poprzez wielostronne organizacje wsparcia. W Karcie ODA znalazły się zapisy mówiące o tym, że japońska pomoc rozwojowa będzie przyznawana zgodnie z wytycznymi Programu Rozwojowego ONZ. Japonia stała się głównym darczyńcą w ramach programu zwalczania globalnych zagrożeń NZ³¹. Od początku lat 90. XX wieku japoński program pomocy rozwojowej został w dużym stopniu przystosowany do wytycznych organizacji. Widać to nie tylko w sposobie rozdzielania pomocy (zwiększenie udziału wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych współpracujących z ONZ), lecz również w zmianie kierunków przeznaczenia ODA. Zgodnie z rewizją Karty ODA w roku 2003 japońska pomoc rozwojowa miała być wykorzystywana w sposób bardziej efektywny. Podstawą do określenia głównych obszarów wymagających wsparcia był projekt Milenijnych Celów Rozwoju przyjęty przez ONZ w roku 2000. Zgodnie z nowymi wytycznymi japońska pomoc rozwojowa wspiera zrównoważony rozwój, walkę z biedą i głodem oraz zwalczanie innych zagrożeń cywilizacyjnych obecnych w agendzie ONZ³².

Bardzo ciekawym przykładem zmiany kierunku japońskiej polityki zagranicznej pod wpływem dialogu wewnątrz ONZ jest historia japońskiego zaangażowania w walkę z globalnym ociepleniem. Rozwój japońskiej polityki ochrony klimatu jest zbieżny z postępowaniem

*Neoliberalizm
w japońskiej
polityce...*

Socha negocjacji podczas Konferencji Stron. Równoległe do intensyfikacji współpracy klimatycznej na mocy takich porozumień jak Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu oraz Protokół z Kioto od końca lat 80. XX wieku można zaobserwować znaczny wzrost deklaracji klimatycznych japońskiej dyplomacji, oraz szereg reform w wewnętrznym systemie redukcji emisji gazów cieplarnianych tego państwa. Ewolucja japońskiej polityki klimatycznej w wymiarze międzynarodowym i wewnętrznym jest bardzo dobrym przykładem dostosowania strategii zagranicznej państwa do sygnałów płynących ze społeczności międzynarodowej.

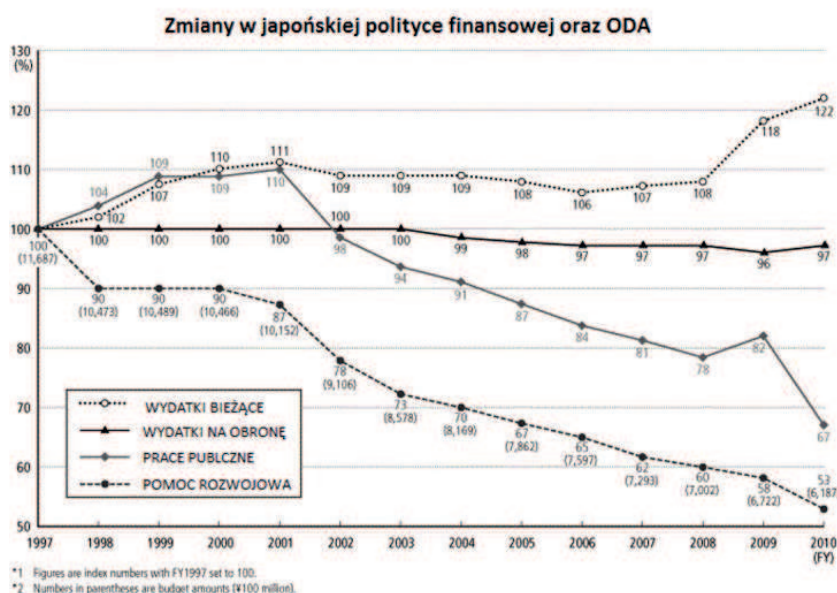
Pozostając przy temacie japońskiej pomocy rozwojowej czy też współpracy klimatycznej nie można jednak stwierdzić, że obszary te zostały całkowicie podporządkowane polityce ONZ. Japonia nadal korzysta z dwustronnych umów o wsparciu rozwojowym w celu realizacji narodowych interesów, a nie tylko dla dobra społeczności międzynarodowej. Przykładem mogą być decyzje o wsparciu finansowym dla rządu prezydenta Zimbabwe, Roberta Mugabe podjęte przez premiera Shinzō Abe. Pomimo tego, że na prezydenta Zimbabwe nałożono szereg sankcji w związku z oskarżeniami o łamanie praw człowieka, japoński rząd kontynuuje program wsparcia dla Zimbabwe w celu ochrony własnych interesów w Afryce³³. Podobnie w przypadku negocjacji klimatycznych, kiedy decyzje w ramach ONZ nie spełniały oczekiwań japońskiej dyplomacji, rozpoczęto poszukiwania alternatywnych forów współpracy klimatycznej takich jak Partnerstwo Azji i Pacyfiku czy grupa G8. Podobnie jak w przypadku finansowania działalności ONZ japońska pomoc rozwojowa jest systematycznie zmniejszana. Poniższy wykres pokazuje, że japońskie wydatki w tym obszarze spadły niemal o połowę w latach 1997–2010.

Podsumowanie polityki Japonii w ramach ONZ

Analizując poszczególne obszary aktywności Japonii wewnątrz Organizacji Narodów Zjednoczonych, można dojść do wniosku, że podobnie jak w przypadku problemów z zaprezentowaniem spójnej i niezależnej polityki zagranicznej w okresie Zimnej Wojny, władze w Tokio mają problem z wykreowaniem spójnego wizerunku wewnątrz organizacji. Znaczenie Japonii w ONZ można analizować przez pryzmat wizerunku donatora pomocy finansowej, rozjemcy w misjach pokojowych oraz obrońcy uniwersalnych wartości takich jak prawo do pokoju i demokracja. Pomimo próby odgrywania powyższych ról oraz zwrotu w kierunku wartości neoliberalnych od początku lat 90. XX wieku nie udało się osiągnąć zamierzonych celów. Największą klęską

RYСУNEK 2: *Zmiany w japońskiej polityce finansowej oraz ODA 1997–2010*

Neoliberalizm w japońskiej polityce...

ŹRÓDŁO: Japońskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2010/html/index_shiryo.html [dostęp: 10.02.2016]

japońskich ambicji związanych z ONZ jest brak zgody na przyznanie statusu stałego członka w Radzie Bezpieczeństwa. Zdaniem Masatsune Katsuno, polityka, który od początku lat 80. XX wieku reprezentował Japonię w strukturach ONZ, brak perspektyw na przyznanie stałego miejsca w RB nie wynika tylko i wyłącznie z ograniczeń strukturalnych czy też sprzeciwu ze strony niektórych państw członkowskich. Rola Japonii w ONZ jest w dużym stopniu ograniczona do roli darczyńcy środków finansowych. Kolejne japońskie rządy nie były w stanie zaprezentować własnej wizji polityki wewnątrz ONZ, lecz nadal podążają za polityką kreowaną przez władze w Waszyngtonie³⁴. Sojusz strategiczny ze Stanami Zjednoczonymi ma daleko idący wpływ na politykę Japonii wewnątrz ONZ. Zbieżność japońskich decyzji wewnątrz ONZ z decyzjami Stanów Zjednoczonych w latach 1975–2003 oscylowała w granicach 30–50%³⁵. Dlatego też pomysł z początku lat 90. XX wieku, polegający na wykreowaniu niezależnego wizerunku międzynarodowego dzięki zaangażowaniu w dyplomację multilateralną i zwiększenie aktywności w skali globalnej nie został do końca zrealizowany. Warto również zwrócić uwagę na zmiany w japońskiej strategii bezpieczeństwa wywołane rosnącą aktywnością Chin w regionie Azji i Pacyfiku oraz zagrożeniem nuklearnym ze strony Korei Północnej. W roku 2007 Japońska Agencja Bezpieczeństwa została podniesiona do rangi ministerstwa.

Socha Rozpisano również procedury zmierzające do przeprowadzenia ogólnokrajowego referendum w sprawie rewizji japońskiej konstytucji i normalizacji japońskiej pozycji w stosunkach międzynarodowych³⁶. W grudniu 2014 roku doszło do przetasowania w rządzie Partii Liberalno-Demokratycznej, w wyniku którego wielu umiarkowanych członków partii zostało odsuniętych od istotnych stanowisk rządowych³⁷. We wrześniu 2015 roku rząd PLD przegłosował szereg ustaw związanych z polityką bezpieczeństwa, pozwalających na szersze wykorzystanie Sił Samoobrony w operacjach zagranicznych. Premier Shinzō Abe otwarcie zapowiada podjęcie działań mających na celu rewizję artykułu 9. Konstytucji Japonii. Przywołując cztery modele japońskiej koncepcji bezpieczeństwa opisane przez Daisuke Akimoto, w japońskiej polityce zagranicznej doszło do przesunięcia ciężaru w kierunku neorealistycznej wizji wzmocnienia sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi oraz w kierunku realistycznej koncepcji przywrócenia „normalności” (odejścia od pacyfizmu). Dlatego też neoliberalny wizerunek Japonii jako kraju zaangażowanego w politykę multilateralną w ramach ONZ najprawdopodobniej ulegnie osłabieniu. Bardzo prawdopodobny jest również kierunek, w którym japońskie władze tracą część motywacji do aktywnego uczestnictwa w ONZ, jeśli kolejny wniosek o rozszerzenie Rady Bezpieczeństwa zostanie odrzucony.

PRZYPISY

1. L. Hagstrom, „The «Abnormal» State: Identity, Norm/exception and Japan”, *European Journal of International Relations*, March 27, 2014, s. 6.
2. Ibidem, s. 7.
3. Ibidem.
4. Y. Soeya, *Japanese Domestic Politics and Security Cooperation in Northeast Asia*, Council on Foreign Relations, December 2009, s. 3, artykuł online: <http://www.cfr.org/content/publications/attachments/NEAsiaSecuritySoeya.pdf> [dostęp: 12.03.2016 r.].
5. Ibidem.
6. D. Akimoto, op. cit.
7. Y. Soeya, *Prospects for Japan as a Middle Power*, East Asia Forum, 29 July 2013, artykuł online: <http://www.eastasiaforum.org/2013/07/29/prospects-for-japan-as-a-middle-power/> [dostęp: 12.03.2016 r.].
8. Opracowanie własne na podstawie *Diplomatic Bluebooks 2001–2010*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Japonii.
9. D. Akimoto, op. cit.
10. R. B. Finn, „Japan’s Search for a Global Role: Politics and Security”, [w:] Warren S. Hunsberger [red.] *Japan’s Quest: The Search for International Role, Recognition, and Respect*, M.E. Sharpe, Nowy Jork 1996, s. 123.
11. MOFA, UN Peacekeeping Operations, http://www.mofa.go.jp/policy/un/pamph2000_archive/pko.html [dostęp: 12.02.2016 r.].

12. D. Akimoto, op. cit.
13. R. B. Finn, op. cit., s. 123.
14. D. Akimoto, op. cit.
15. D. Akimoto, op. cit.
16. Ibidem.
17. R. Gowan, N. Gordon, *Pathways to Security Council Reform*, New York University Center on International Cooperation, May 2014, s. 8, dostępne online: http://csnu.itamaraty.gov.br/images/pathways_sc_reform_final.pdf [dostęp: 15.02.2016 r.].
18. Ibidem.
19. K. Masatsune, *Japan's Quest for a Permanent Seat on the United Nations Security Council*, International Policy Analysis, FES Tokyo, January 2012, s. 2, dostępne online: <http://library.fes.de/pdf-files/id/09024.pdf> [dostęp: 12.03.2016 r.].
20. R. B. Finn, op. cit., s. 123.
21. K. Masatsune, op. cit., s. 3.
22. Ibidem.
23. T. Takeuchi, *Japan's Quest for UN Security Council Reform Going Nowhere*, East Asia Forum, 26.02.2016, artykuł online: <http://www.eastasiaforum.org/2016/02/26/japans-quest-for-un-security-council-reform-going-nowhere/> [10.03.2016].
24. G. D. Hook, J. Gilson, C. W. Hughes, H. Dobson, *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*, Routledge, Nowy York, 2005, s. 374.
25. MOFA, *Japan and the United Nations*, 2015, s. 3, dostępne online: <http://www.mofa.go.jp/files/000075164.pdf> [dostęp: 15.02.2016 r.].
26. *Japan Gears up for Fresh U.N. Security Council Reform Push*, JIJI press, Sep 24, 2015, artykuł online: <http://www.japantimes.co.jp/news/2015/09/24/national/politics-diplomacy/japan-gears-fresh-u-n-security-council-reform-push/#.VwqvF1JyXuV>
27. K. Masatsune, op. cit., s. 3.
28. F. Kishida, *Statement On the Election of Japan as a Non-permanent Member of the United Nations Security Council*, MOFA, October 16, 2015, dostępne online: http://www.mofa.go.jp/mofaj/press/danwa/page4_001470.html [dostęp: 12.02.2016 r.].
29. T. Takeuchi, op. cit.
30. K. Sunaga, *The Reshaping of Japan's Official Development Assistance (ODA) Charter*, FASID Discussion Paper on Development Assistance, Nr 3, 2004, s. 1, artykuł online: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/reform/papero411.pdf> [dostęp: 25.02.2016 r.].
31. UNDP, Japan and UNDP, dostępne online: <http://www.undp.or.jp/english/partnerships.shtml> [dostęp: 12.02.2016 r.].
32. D.D. Trinidad, „Japan's ODA at the Crossroads: Disbursement Patterns of Japan's Development Assistance to Southeast Asia”, *Asian Perspective*, Vol. 31, Nr 2, 2007, s. 105.
33. A. Mie, „Abe Offers ¥600 Million Grant to Zimbabwe in Bid to Counter Chinese Economic Offensive”, *Japan Times Online*, 28.03.2016, <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/03/28/national/politics-diplomacy/abe-offers-%C2%A5600-million-grant-zimbabwe-bid-counter-chinese-economic-offensive/#.VwKvXFJyXuV> [dostęp: 29.03.2016 r.].
34. K. Masatsune, op. cit., s. 1

- Socha*
35. G. D. Hook, J. Gilson, C. W. Hughes, H. Dobson, *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*, Routledge, Nowy York, 2005, s. 370.
  36. D. Akimoto, op. cit.
  37. J. Nilsson-Wright, K. Fujiwara, *Japan's Abe Administration Steering a Course between Pragmatism and Extremism*, Chatham House, September 2015, s. 6, artykuł online: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150914JapanAbeAdministrationNilssonWrightFujiwara.pdf [dostęp: 12.03.2016 r.].